

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SAHNE SANATLARI ANASANAT DALI
PERFORMANS TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DR. ERDOĞAN OKYAY'IN HAYATI, ESERLERİ VE MÜZİK
EĞİTİMİNE KATKILARI

HAZIRLAYAN
MELİS AYŞE TURNA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
PROF. AYŞE GÜLÜM ÖTENEL

ANKARA-2024

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih:24/06/2024

Öğrencinin Adı, Soyadı: Melis Ayşe TURNA

Öğrencinin Numarası: 22110036

Anabilim Dalı: Sahne Sanatları Anasanat Dalı

Programı: Performans Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Prof.Ayşe Gülüm ÖTENEL

Tez Başlığı: Dr. Erdoğan Okyay'ın Hayatı, Eserleri ve Müzik Eğitime Katkıları

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 44 sayfalık kısmına ilişkin,24/06/2024 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %10 dur.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:

ONAY

Tarih:24/06/2024

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad,

Prof.Ayşe Gülüm ÖTENEL

TEŞEKKÜR

Eğitim hayatım boyunca benden desteğini esirgemeyen, her zaman samimiyetle bana yardımcı olan, yolumu bulmamda bana destek olan biricik tez danışmanım sayın Prof. Ayşe Gülüm ÖTENEL'e, tez döneminde verdiği destekleri esirgemeyen sayın İskender OKYAY'a, müzik yolculuğum boyunca desteklerini hiç esirgemeyen annem Güler ÇIKLAÇİFCİ ve babam İhsan ÇIKLAÇİFCİ'ye, bu süreçte yardımlarını eksik etmeyen canım arkadaşlarıma çok teşekkür ediyorum. Tez yazım sürecimde her konuda bana verdiği manevi desteğini, bilgi birikimini esirgemeyen sevgili eşim Fevzi Çağrı TURNA'ya, ayrıca teşekkür ediyorum.

ÖZET

Melis Ayşe Turna, Dr. Erdoğan Okyay'ın Hayatı, Eserleri ve Müzik Eğitime Katkıları, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sahne Sanatları Anasanat Dalı, Performans Tezli Yüksek Lisans Programı, 2024

Osmanlı döneminde başlayan sonrasında Cumhuriyet'in ilanıyla beraber memlekette halkın modernleşmesi adına önemli kararlar alınmıştır. Alınan önemli kararlarla çoğu alanda yeniliklerin gerçekleştiği bir süreç yaşanmıştır. Bu dönemde, Türk müziğinde ve müzik eğitiminde büyük reformlar gerçekleştirilmek istenmiştir. Cumhuriyet yönetimiyle beraber, Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde müzik ve müzik eğitimi alanlarında ülke genelinde önemli yenilikler yapılmıştır. Sanatın ön planda tutulması adına atılan bu adımlar, önemli sonuçlar doğurmuştur. Cumhuriyet döneminde kurulan kurumlar, gelişen müzik eğitimi ve bu kurumlarda yetişen değerli müzik eğitimcileri ve onların eğittiği sanatçılar, öğretmen adayları; yaşamları, yazdıkları eserler ve Türk müzik dünyasına kattıkları sanatsal değerlerle, o zamandan bu yana bu alanlarda çalışan sanatçılara ve eğitimcilere ışık tutmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk'ün ülkemize kazandırdığı en büyük inkılaplardan biri, eğitim alanında yapılan reformlardır. Sanata ve sanatçıya büyük değer veren Atatürk, bu alanda da ülkemizin sanat alanında kalkınabilmesi ve daha ileriye gitmesi için sanat eğitimi veren kurumları kurmuş ve akademik kadrolarını sağlam temeller üzerine inşa etmiştir. Bu dönemde eğitime başlayan Musiki Muallim Mektebi, günümüzdeki adıyla Gazi Eğitim Enstitüsü, değerli müzik eğitimi bilimcilerinin yetiştiği önemli bir kurumdur. Bu değerli eğitimcilerden biri de Dr. Erdoğan Okyay'dır. Bu tez, Okyay'ın hayatını, Türk müzik eğitimine katkılarını, yazdığı eserleri, eğitimci kimliğini ve Türk müzik eğitimine kazandırdığı çocuk şarkılarını detaylı bir şekilde incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Erdoğan Okyay, Müzik Eğitimi, Çocuk Şarkıları

ABSTRACT

Melis Ayşe Turna, The Life, Works and Contributions of Dr.Erdoğan Okyay to Music Education, Başkent University, Institute of Social Sciences, Department of Performing Arts, Master’s Program with Thesis, 2024

Starting from the Ottoman era and continuing through the declaration of the Republic, significant advancements in music, along with other fields, have been pursued in Turkey. This period, encompassing both pre- and post-Republican times, witnessed substantial innovations in Turkish music and music education. With the proclamation of the Republic, under the leadership of Mustafa Kemal Atatürk, notable reforms were implemented in the realms of music and music education. These initiatives, aimed at prioritizing the arts, have yielded significant outcomes. Institutions established during the Republican era, the development of music education, and the contributions of esteemed music educators trained at these institutions have been instrumental. These educators, along with their works and the artists and teacher candidates they have mentored, have provided enduring artistic value to Turkish music from then to now, illuminating the path for future musicians and educators.

One of the most significant reforms bestowed upon our nation by Mustafa Kemal Atatürk pertains to the field of education. Valuing the arts and artists, Atatürk established institutions dedicated to art education and built robust academic faculties to advance the country’s cultural and artistic landscape. The Music Teacher’s School (Musiki Muallim Mektebi), now known as Gazi Education Institute, was one such institution where prominent music educators were trained. Among them was Dr. Erdoğan Okyay. This thesis thoroughly examines Okyay’s life, his contributions to Turkish music education, his books, his identity as an educator, and the children’s songs he brought into Turkish music education.

Keywords: Erdoğan Okyay, Music Education, Children’s Songs

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
RESİMLER LİSTESİ	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Problemi.....	2
1.2. Araştırmanın Alt Problemleri.....	2
1.3. Araştırmanın Amacı	3
1.4. Araştırmanın Önemi.....	3
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	3
1.6. Araştırmanın Modeli	3
2. CUMHURİYETİN İLANI İLE BİRLİKTE MÜZİK EĞİTİMİNİN VE EĞİTİM KURUMLARININ YAPILANMA SÜRECİ	4
2.1. Darülelhan	4
2.2. Musiki Muallim Mektebi.....	6
2.3. Ankara Devlet Konservatuvarı.....	9
2.4. Gazi Eğitim Enstitüsü	10
3. DR. ERDOĞAN OKYAY	14
3.1. Yaşamı ve Çocukluk Yılları	14
3.2. Eğitim Dönemi.....	14
3.3. Aile Yaşamı	16
3.4. Çalışma Hayatı	16

3.5. Müzik Alanı Dışında Yaptığı Çalışmaları	20
3.6. Son Yılları	22
4. MÜZİK EĞİTİMİNDE ÇOCUK ŞARKILARININ YERİ VE ÖNEMİ	23
4.1. Eğitici Çocuk Şarkıları Hakkında	25
4.2. Dr. Erdoğan Okyay'ın Bestelediği Çocuk Şarkıları	26
5. DR. ERDOĞAN OKYAY'IN TÜRK MÜZİK EĞİTİMİNE KATTIĞI YAZILI ESERLERİ.....	41
5.1. Okul Müzik Eğitimi	41
6. SONUÇ	43
KAYNAKLAR.....	45

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 5.1. Dereden Tepeden “Çocuklar İçin Şarkılar” Birinci Basım Şarkıları	39
Tablo 5.2. Dereden Tepeden “Çocuklar İçin Şarkılar” İkinci Basım Şarkıları	40

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 5.1. Gözlerim.....	28
Şekil 5.2. Orman.....	29
Şekil 5.3. Okul Yolu.....	30
Şekil 5.4. Hergün Erken Yatalım.....	31
Şekil 5.5. Merdiven	32
Şekil 5.6. Öğretmenim.....	33
Şekil 5.7. Bilmece.....	34
Şekil 5.8. Atatürk Ölmedi.....	35
Şekil 5.9. Gezsen Anadoluyu	36
Şekil 5.10. “Nutuk”	37
Şekil 5.11. Nika’nın Şarkısı.....	38

RESİMLER LİSTESİ

	Sayfa
Resim 2.1. Gazi Eğitim Enstitüsü kuruluş yılları	11
Resim 3.1. Erdoğan Okyay ve Eduard Zuckmayer	15
Resim 3.2. Erdoğan Okyay Işığı.....	16
Resim 3.2. Dr. Erdoğan Okyay “Çocukların Evreni” Programını Sunarken	18
Resim 3.3. Eşi Rukiye Okyay.....	18
Resim 3.4. Erdoğan Okyay Meslektaşlarıyla Birlikte	19
Resim 3.5. Erdoğan Okyay GEE, Müzik Öğrencileri İle Bir Konser Gezisinde	19
Resim 3.6. Sevdâ Cenap And da Konuşma Yaparken Erdoğan Okyay	21
Resim 3.7. Erdoğan Okyay.....	22
Resim 4.1. Erdoğan OKYAY “Anma ve Teşekkür”	27

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

Çev.	Çeviren
Dr.	Doktor
Ed.	Editör
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
Prof.	Profesör
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TV	televizyon
vd.	ve diğerleri

1. GİRİŞ

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti, çağdas medeniyetler seviyesine ulaşma idealiyle, her alanda kapsamlı bir yapılanma sürecine girmiştir. Yaklaşık 20 yıl kadar süren bu yapılanma süreci, müzik alanında eğitim veren kurumlara da tesir etmiş, bazı kurumlar müzik eğitimcisi yetiştirmeye yönelik müfredatlarla yapılanırken bir diğer taraftan da sanatçı yetiştirmeye yönelik müzik okulları için çalışmalar yapılmıştır. Musiki Muallim Mektebi'nin kuruluşu, Saray Mızıkı Takımı'nın Ankara'ya getirilmesi, Halkevlerinin açılması Atatürk'ün önderliğinde müzik alanında yapılan icraatlardan en önemlileridir. Türkiye'deki önemli gelişmelerden bir diğeri de Hasan Ali Yücel döneminde yapılan eğitim reformlarıdır. Bunların arasında Köy Enstitülerinin kuruluşu, Ankara Devlet Konservatuvarının ve Devlet Operasının açılması, yapılan eğitim şuraları ve üniversite reformları yer almaktadır (Şahin, Duman 2008;268)

1924'te açılan “Maarif Vekâleti Avrupa Sınavıyla” aralarında E.Z. Ün ve U.C. Erkin gibi birçok yetenekli öğrencinin isminin de bulunduğu 22 kişi, sanatçı ve müzik öğretmeni olarak yetiştirilmek üzere Almanya ve Fransa'da öğrenim görmeye hak kazanmışlardır. Bu eğitim projesi sayesinde, ülke için eğitimciler, sanatçılar, hukukçular, ekonomistler ve felsefeciler yetiştirilmesi amaçlanmıştır (YÖK, 2020).

Avrupa'daki eğitimini tamamlayarak memlekete dönen E. Zeki Ün, A. Adnan Saygun ve N. Kazım Akses gibi genç müzisyenler 1924 yılında açılan Musiki Muallim Mektebi'nde ders vermeye başlamışlardır. Musiki Muallim Mektebi'nin 1925 tarihli yönetmeliğinde “bütün ortaokul ve liselere, öğretmen okullarına Musiki öğretmeni yetiştirmek” ifadesi yer almaktadır. 1931 yılında yazılan ikinci yönetmelik ile “Musiki Muallim Mektebi lise ve orta düzey okullar için öğretmen yetiştirmek amacı ile açılmış bir kurumdur” maddesi yürürlüğe girmiştir. 1937 açılan Gazi Terbiye Enstitüsü Müzik Şubesi ve Musiki Muallim Mektebi'nin öğretmen olarak yetiştirilecek olan öğrencilerinin de bu kuruma yönltilmesi ile Musiki Muallim Mektebi, Gazi Orta Muallim Mektebi'nin bir şubesi konumunda olmuştur. Gazi Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü olan adı 1947 senesinde Gazi Eğitim Enstitüsü olarak değiştirilmiştir. Prof. Paul Hindemîth'in önerisiyle müzik eğitimi bölümünün başına, Prof. Eduard Zuckmayer getirilmiştir. 1980 senesinde Milli Eğitim Bakanlığı eğitim enstitülerinin adını değiştirmiş ve 4 yıllık eğitim veren

okulun ismi Gazi Yüksek Öğretmen Okulu olmuştur. 1982 yılında Gazi üniversitesinin kurulmasıyla üniversite bünyesinde fakülte haline gelmiş, Gazi Eğitim Fakültesi ismini almıştır. Eğitim Enstitüsü Müzik bölümü, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Eğitimi bölümü olarak değişmiştir (GÜ, 2024). Kuruluşundan itibaren aralarında Erdoğan Okyay'ın da yer aldığı, alanında başarılı hizmetler yapmış birçok müzik eğitimcisi bu kurumda yetiştirilmiştir.

Türkiye'deki müzik eğitiminin geliştirilmesine ve Türk okul müziğine çok değerli katkıları ve besteleri olan Erdoğan Okyay, şimdiki adıyla Gazi Eğitim Enstitüsü olan bu kurumdan başarıyla mezun olmuş, Yurtdışında eğitimine devam etmiş ve ülkesine dönerek bilgilerini aynı kurumda yeni nesillere aktarmayı hedeflemiştir.

1.1. Araştırmanın Problemi

Bu araştırmada; Dr. Erdoğan Okyay'ın yaşamı, eğitim hayatı, kitapları, müzik eğitimciliği ve bestelediği çocuk şarkıları üzerinden Türk Müzik Eğitimine katkıları nedir sorusuna yanıt aranmıştır.

1.2. Araştırmanın Alt Problemleri

1. Darülelhan ve Musiki Muallim Mektebi'nin kuruluş amaçları nelerdir?
2. Müzik eğitimi kurumları tarihsel süreç içerisinde nasıl konservatuvar ve öğretmen okulları olarak ayrılmıştır?
3. Dr. Erdoğan Okyay kimdir?
4. Dr. Erdoğan Okyay'ın bestelediği çocuk şarkılarının Türk okul müziğine katkıları nelerdir?
5. Erdoğan Okyay'ın yazdığı ve çevirilerini yaptığı kitaplar nelerdir?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, Dr. Okyay'ın Türkiye'de müzik eēitimi alanında yaptığı tüm çalışmaları müzik eēitimcilerine ve gelecek nesillere aktarmak amacıyla yazılmıştır.

1.4. Araştırmanın nemi

Dr. Okyay'ın hayatı ve eserleriyle ilgili daha önce yazılı bir kaynak olmaması sebebiyle önem taşımaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Dr. Erdoēan Okyay'ın hayatı, müzik eēitimine katkıları, bestelediēi ocuk şarkıları ve yazdığı kitapların incelenmesi baēlamında makaleler, kitaplar, tezler, Okyay'ın TV (televizyon) programları ve ailesi ile yapılan görüşmeler araştırma evrenini oluşturmaktadır.

1.6. Araştırmanın Modeli

Nitel betimleme araştırma modeli kullanılmıştır.

2. CUMHURİYETİN İLANI İLE BİRLİKTE MÜZİK EĞİTİMİNİN VE EĞİTİM KURUMLARININ YAPILANMA SÜRECİ

Çalışmanın bu bölümünde Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türkiyede müzik eğitiminin ve eğitim kurumlarının yapılanma süreçleri hakkında takip eden alt başlıklarda detaylı bilgilere değinilmiştir.

2.1. Darülelhan

Dârülelhân, Türkiye'nin ilk resmi müzik okuludur. “Darülelhan” kelimesi, nağmeler evi anlamını taşımaktadır. Kurulduğu dönemde, adında “dâr” kelimesi bulunan diğer kurumlar gibi, sıcak bir “ev, yuva” atmosferi sunmayı amaçlamıştır. Darülelhan'ın kökeni, Belediye Başkanı Cemil Paşa (Topuzlu) döneminde 1914 yılında kurulan ve tiyatro alanında eğitim veren Darülbedayi'nin müzik alanındaki devamıdır. İstanbul Belediyesi'ne bağlı olarak kurulmuş olan Darülbedayi, sahne musikisi, tiyatro, Türk ve Batı musikisini birleştiren ulusal bir konservatuvar olarak hizmet vermiştir. Musiki bölümü, Şark ve Garp olarak ikiye ayrılmış ve kurumun müdürlük görevini Ali Rifat Bey (Çağatay) üstlenmiştir. Bu bölüm, Türk musikisinin gerilemesini önlemek, halk arasında müzik zevkini yaymak ve ulusal karakterde müzik eserleri bestelemek amacıyla kurulmuştur. Dönemin önde gelen müzisyenleri ve icracıları olan Zekâizade Ahmet Efendi, Tanburi Cemil Bey, Ali Rifat Bey ve Abdülkadir Bey, bu bölümün öğretmen kadrosunu oluşturmuşlardır. Musiki kolu, Şehzadebaşı'nda Letafet Apartmanı'nda başlamış, daha sonra Ferah Tiyatrosu'nun arka sokağındaki beyaz konağa taşınmıştır. Ancak Birinci Dünya Savaşı'nın zorlu koşulları nedeniyle, kısa bir süre sonra, 14 Mart 1916'da kapılarını kapatmak zorunda kalmıştır (İÜ-OMAR, 2024).

1916 yılının sonlarına doğru, Maarif Nezareti'nin liderliğinde o dönemin sanatçıları ve düşünce adamları, Abdülkadir Bey'in (Töre) yeni bir müzik okulu kurma önerisini değerlendirmek üzere toplanmışlardır. Bu toplantı sonucunda, musiki encümeni oluşturulmasına ve eski Evkaf Nazırı ve Washington Büyükelçisi besteci Yusuf Ziya Paşa

başkanlığındaki encümenin, musiki hocası yetiştirerek özellikle Türk musikisine ağırlık veren bir okul olan Darülelhan'ın kurulmasına karar verilmiştir (İÜ-OMAR, 2024).

Darülelhan'ın kurulma amacı, müziğin bilimsel bir yöntemle eğitimi ve öğretimi ile eski Türk bestecilerine ait klasik eserlerin yayımlanarak yeniden tanıtılması ve canlandırılması olarak özetlenebilir. Dört yıl sürecek olan bu programda, Türk musikisine odaklanan okul, solfej, ilahi ve ayin-i şerif üzerine dersler sunmuş; ney, tanbur, keman, ud, kanun, lavta, kudüm, santur ve def gibi çalgıların öğretiminin yanı sıra şarkı söyleme (gınâ) eğitimi de vermiştir. Bunların yanı sıra arp, viyolonsel, alto ve piyano gibi Batı müziği enstrümanlarıyla genel musiki tarihi, armoni gibi dersler de programa dâhil olmuştur. Darülelhan, Ziya Paşa'nın başkanlığında bir süre devam ettikten sonra, I. Dünya Savaşı'nın sonu ve İstanbul'un işgali gibi zorluklar nedeniyle eğitim ve etkinliklerine ara vermiş; 1918'de erkekler bölümü kapatılmış ve sadece Şark musikisi öğretimi verilen kadınlar bölümü faaliyet göstermeye devam etmiştir (İÜ-OMAR, 2024).

14 Eylül 1923 tarihinde, İstanbul Valisi Haydar (Yuluğ) Bey'in ilgisi ve Musa Süreyya Bey'in yönetimi altında, belediyeye bağlı olarak yeniden kurulan Darülelhan'ın yönetmeliği değiştirilmiş, Batı müziği dersleri eklenmiş ve Batı tarzında eğitim veren bir konservatuvar olarak yapılandırılmıştır. Bu dönemde kurumun Alaturka Şubesi, Rauf Yekta Bey, Tanburi Refik Bey (Fersan), Udi Sedat Bey (Öztoprak), Santuri Ziya Bey, Neyzen Emin Efendi, Kemani Nuri ve Mustafa Bey gibi hocalar tarafından yönetilmiştir. Alafranga Şubesi ise Zeki Bey (Üngör), Piyanist Hegei ve Radeglia, Musa Süreyya Bey, Muhittin Bey (Sadak), Edgar Manas, Cemal Reşit (Rey) gibi isimlerden oluşmuştur. Darülelhan'ın en verimli dönemi, sanat faaliyetleri ve yayınlarıyla ön plana çıktığı bu yıllara denk gelmektedir. Şark ve Garp müziği şubelerinin birlikte verdiği konserler, Galatasaray Lisesi Salonu, Tepebaşı Kışlık Tiyatrosu ve Union Française gibi mekânlarda büyük ilgi görmüştür. Bu konser programları hem klasik hem de yeni eserlerin zengin bir repertuvarla hazırlandığını ortaya koymaktadır. Bu konserlerde, Musa Süreyya Bey ve Zeki Bey (Üngör) gibi isimler Batı müziği icra heyetlerini yönetirken, Türk musikisinde ise Muallim Sedat (Öztoprak), Muallim İsmail Hakkı Bey ve Muallim Ziya Bey görev almışlardır (İÜ-OMAR, 2024).

Kurulma amacı doğrultusunda, Dârü'l-Elhân, Türk musikisi açısından önemli bir dönüm noktası olmuş ve Cumhuriyet sonrası nota yayımlayan tek kurum olarak öne çıkmıştır. Kurum, Türk musikisinin tespiti, muhafazası ve aktarımını sağlayarak, farklı

kaynaklardan gelen eserleri yayımlamıştır. Dârü'l-Elhân Mecmuası adı altında yayımlanan ve Osmanlıca olarak 120 yaprak nota içeren 180 eser ile Anadolu Halk Şarkıları (1927-1928) adlı 7 defter, kurumun bu alandaki çalışmalarını yansıtmaktadır. Kurumun yayınları, daha sonra İstanbul Konservatuvarı ve İstanbul Belediye Konservatuvarı adlarını almış ve plak kayıtları aracılığıyla seyirciye sunulmuştur (İÜ-OMAR, 2024).

Cumhuriyetin ilk senelerinde başlayan folklor araştırmaları çerçevesinde, Darülelhan, Anadolu'ya yönelik araştırma ve derleme gezileri tertiplemiştir. Bu çalışmalar, Türk musikisinin yazılı döneme geçişinde önemli bir sürecin başlamasına katkı sağlamıştır. 9 Aralık 1926 yılında Maarif Vekili Mustafa Necati Bey'in direktifiyle Dârülelhan kapatılmış ve belediyeye bağlı bir kurum olarak gerekli düzenlemeler yapılarak, 22 Ocak 1927 yılında İstanbul Belediye Konservatuvarı ismiyle yeniden açılmıştır (Kolukırmık, 2014).

1930'lu yılların başından beri yoğunlaşan müzik tartışmaları içinde, konservatuvar özel bir yere sahip olmuştur. Avrupa'dan getirilen müzik adamlarının hazırladığı raporlarla yapısal değişiklikler geçiren konservatuvar, 1940'ların ortalarına kadar çeşitli değişimler yaşamıştır. 1943 yılında Saadettin Arel'in müdür olarak atanmasıyla, okulda düzenli ve verimli faaliyetler yürütülmüştür. Türk musikisinin eğitim programına eklenmesi bu döneme denk gelmektedir (İÜ-OMAR, 2024).

Türk musikisinin gelişim sürecinde önemli bir yeri olan İstanbul Belediye Konservatuvarı, 1986 yılında İstanbul Üniversitesi'ne devredilmiştir. Günümüzde Türkiye'nin en köklü üniversitelerinden biri olan İstanbul Üniversitesi çatısı altında, uzun bir geleneğin devamı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir (İÜ-OMAR, 2024).

2.2. Musiki Muallim Mektebi

Türkiye'de cumhuriyetin ilanıyla birlikte müzik eğitimi alanında faaliyet göstermek ve müzik öğretmeni yetiştirmek amacıyla 1924 yılında Ankara'da Mûsiki Muallim Mektebi kurulmuştur. Bu mektep, Cumhuriyet döneminin ilk müzik öğretmeni yetiştiren kurumu olmuştur. Mûsiki Muallim Mektebi, Kasım 1924'te Ankara'nın Cebeci semtinde bulunan bir evde 12 öğrenci ile eğitim-öğretime başlamıştır. Okul, lise ve ortaöğretim düzeyinde ve öğretmen okullarında batı müziği eğitimi verebilecek müzik öğretmenleri

yetiştirmeyi hedeflemiştir. Mektebin müdürlüğüne Osman Zeki ngr getirilmiş, ğretmen kadrosunda ise Riyaset-i Cumhur Filarmoni Orkestrası yeleri yer almıştır. Müdürün batı müziğini bilme şartı bulunmuş ve Maarif Vekâleti ile kendi kadrosunu seşebilme yetkisine sahip olmuştur (Tangülü ve Becerikli, 2020).

Msiki Muallim Mektebi, Türkiye Cumhuriyeti'nde diğr ğretmen yetiştiren okullar gibi barınma ve öğrenim masraflarını karşılayan ücretsiz bir okul olarak faaliyet göstermiştir. Okul, yalnızca müzik öğretmenleri yetiştirmekle kalmamış, aynı zamanda Atatürk'ün talimatıyla 1930 yılından itibaren cuma günleri ücretsiz halk konserleri düzenleyerek toplumsal bir eğitim misyonu üstlenmiş ve halk eğitim merkezi rolü oynamıştır. 1932'den sonra halka açık müzik dersleri verilmiş ve piyano ile keman gibi enstrümanların eğitimi sağlanmıştır. 1934 yılında Millî Msiki ve Temsil Akademisi Teşkilt Kanunu ile Msiki Muallim Mektebi, kurulacak olan akademinin bünyesine katılmıştır. Bu kanunun öngördüğü şekilde, Ankara'da müzik eğitimiyle ilgili bir akademi kurulmuş ve bu akademi, mill Msikiyi bilimsel temellerle ele almayı, geliştirmeyi ve yaymayı hedeflemiştir. Msiki Muallim Mektebi, Riyaseti Cumhur Filarmonik Orkestrası ve Temsil şubeleri esas alınarak oluşturulmuş ve müzik ğretmeni yetiştirme misyonunu bağımsız bir okul olarak değil, akademinin bir parçası olarak srdrmştır. 1937-38 ğretim yılında Gazi Terbiye Enstitüsü'ne bağlanan okul, müzik ğretmeni yetiştiren bir bölüm olarak yeniden yapılandırılmıştır. Okulun idari yapısını düzenlemek için 1925 ve 1931 yıllarında yayımlanan talimatnamelerde 1928 ve 1932'de bazı kğk değişiklikler yapılmıştır. Bu talimatnameler, okulun yönetimine dair detayları iğermektedir (Tangülü ve Becerikli, 2020).

Ankara'daki Msiki Muallim Mektebi'nde zaman zaman kğk farklılıklar olmasına rağmen genel olarak benzer şartlar altında ğrenci kabul yapılmıştır. Okulun ilk dönemlerinde öğrencilerin yaş aralığı 13 ile 17 olarak belirlenmiştir. 1931 yılında ise bu yaş aralığı 12 ile 14 olarak güncellenmiştir. Okul, ilkokul mezunlarından ğrenci almak istemiş ve ğrenci kabulüyle ilgili başka şartlar arasında fiziksel ve ruhsal sağlık durumunun iyi olması ile müzik yeteneği bulunması yer almıştır. Bu şartlar, okulun kuruluşundan bu yana geğerli olan ve değiştirilmeyen koşullardır. Okul kontenjanından daha fazla başvuru olduğunda, müzik enstrümanı ėalabilen öğrenciler tercih edilmiş, ancak bu enstrümanlar okulda eğitimi verilen batı müziği enstrümanları ile sınırlı tutulmuştur (Dereli, 2022).

Ankara'daki Mûsiki Muallim Mektebi, 1931 yılına kadar eğitim-öğretim faaliyetlerini bir sene hazırlık, üç sene öğretim ve bir sene staj dönemi şeklinde yapılandırmıştır. Yeni kayıt olan öğrenciler, hazırlık sınıfı olan ihzari'ye alınmış ve buradan başarıyla geçenler okula kabul edilmişlerdir. Okulun kendi eğitim süresi, üç sene öğretim ve bir sene staj olmak üzere dört sene olarak planlanmıştır. 1931 yılındaki talimatnameyle birlikte eğitim-öğretim, altı yıllık iki dönem halinde düzenlenmiştir. İlk dönem orta, ikinci dönem ise meslek kısmını kapsamaktadır (Tangülü ve Becerikli, 2020).

Ankara'daki Mûsiki Muallim Mektebi, 1931 yılında programında önemli değişikliklere gitmiştir. Bu değişikliklerle birlikte öğrencilere sunulan dersler genişletilmiş ve çeşitlendirilmiştir. Yeni programda, müzik kuramı, armoni, kompozisyon, kontrpuan, müzik tarihi, müzik icrası, Türk edebiyatı, yabancı dil, tarih ve coğrafya, vatan bilgisi, ruh bilimi ve eğitim, pratik uygulamalar, doğa bilimleri, uygulamalı fizik ve kimya, matematik, beden eğitimi gibi dersler yer almıştır. Özellikle kız öğrenciler için nakış ve dikiş gibi el işleri dersleri eklenmiş, sağlık bilimi dersi ise programdan çıkarılmıştır. Ders adları da bazı değişikliklere uğramış, ancak müzik eğitimi temelinde keman, piyano, flüt ve viyolonsel gibi enstrümanların çalınması zorunluluğu getirilmiştir. Keman çalma becerisi önemsenmiş ve isteğe bağlı olarak ikinci bir enstrüman da öğretilenmiştir (Tangülü ve Becerikli, 2020).

Mûsiki Muallim Mektebi'nde öğrencilerin son senesi, staj dönemi olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde öğrenciler, muallim muavini unvanıyla kendi okullarının alt sınıflarında görev yapmışlar ve Bakanlık tarafından uygun görülen diğer ilkokullarda da staj yapma fırsatı bulmuşlardır. Ancak 1931 yılında yapılan düzenlemeyle kendi okullarında staj uygulaması kaldırılmış ve sadece Ankara merkezindeki okullara stajyer gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Okuldan mezun olan öğrenciler, on beş sene zorunlu hizmet yapmak durumunda kalmışlardır. Mûsiki Muallim Mektebi'nin yatılı ve ücretsiz olması, öğrencilerin masraflarının devlet tarafından karşılanması sebebiyle, mezun öğrencilerden bu tür bir hizmet beklentisi olmuştur (Tangülü ve Becerikli, 2020).

2.3. Ankara Devlet Konservatuvarı

Ankara'nın Cebeci Senti'nde 1924 yılında Musikî Muallim Mektebi'nin kurulmasıyla birlikte, Türkiye'de müzik eğitiminde önemli adımlar atılmıştır. Bu süreçte Atatürk, müzik eğitimi alanında da reformlar yapılmasını ve bir konservatuvarın açılmasını teşvik etmiştir. 1935 yılında Alman besteci Prof. Paul Hindemith'in yürüttüğü araştırmalar ve yapılması gereken planlamalar sonucunda, 1940 yılında Hasan Âli Yücel tarafından Devlet Konservatuvarı'nın kuruluş yasası çıkarılmıştır (MEB – ADK, 2024).

Devlet Konservatuvarı'nın kuruluş yasasında müzik bölümü önemli bir yer tutmuştur. Bu yasada kompozisyon, orkestra şefliği, piyano-arp, yaylı çalgılar, üflemeli ve vurmali çalgılar, şan dalları gibi müzik alanlarının yanı sıra opera, bale ve tiyatro dallarını içeren temsil bölümü de yer almıştır. Yeşilköy Bale Okulu ise Türkiye'de ilk bale okulu olarak 1948 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Ancak 1950 yılında Ankara'ya taşınarak Ankara Devlet Konservatuvarı bünyesindeki Bale Bölümü olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Bu süreç, Türkiye'de bale eğitiminin kurumsallaşması ve gelişmesi açısından önemli bir adımdır (Çakar, 2015; 22).

Ankara Devlet Konservatuvarı'nın kuruluşunda önemli rol oynayan isimler arasında Paul Hindemith, Dr. Ernst Praetorius ve özellikle Prof. Carl Ebert büyük bir etkiye sahiptir. Carl Ebert, uzun yıllar Türkiye'de kalarak konservatuvarın kuruluşunda ve gelişiminde aktif bir rol üstlendi. Ankara Devlet Konservatuvarı, Türkiye'nin opera, bale, müzik ve tiyatro kültürünü geliştirmek ve yetenekli öğrenciler yetiştirmek amacıyla kurulmuş önemli bir kurumdur (MEB – ADK, 2024).

Ankara Devlet Konservatuvarı, 3 Temmuz 1941 tarihinde ilk mezunlarını vererek önemli bir dönüm noktasına ulaşmıştır. Bu önemli olayı kutlamak üzere düzenlenen mezuniyet törenine dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, TBMM Başkanı Abdulhalik Renda ve diğer devlet büyükleri katılmıştır. Bu tören, konservatuvarın başarılı bir şekilde kurulmasının ve öğrencilerinin yeteneklerini sergilemesinin bir göstergesi olarak kabul edilmiştir (Çakar, 2015; 22).

Ankara Devlet Konservatuvarı'nın kuruluş yasası, 20 Mayıs 1940 tarihinde dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in katkılarıyla hazırlanmıştır. Bu yasa ile konservatuvar bünyesinde Müzik Bölümü, Kompozisyon, Orkestra Şefliği, Piyano-Org-

Arp, Yaylı Çalgılar, Üflemeli ve Vurmalı Çalgılar, Şan dalları gibi müzik eğitimi alanlarının yanı sıra Opera, Tiyatro ve Bale alanlarını kapsayan Temsil Bölümü de yer almıştır. Yeşilköy Bale Okulu ise Türkiye'nin ilk bale okulu olarak 1948 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Mart 1950'de ise bu okul Ankara'ya taşınarak Ankara Devlet Konservatuvarı bünyesindeki Bale Bölümü olarak faaliyetlerine devam etmiştir. Bu taşınma, Ankara'daki konservatuvarın bale eğitimine de önem verdiğini ve bu alanda da gelişmeler sağlamayı amaçladığını göstermektedir (MEB – ADK, 2024).

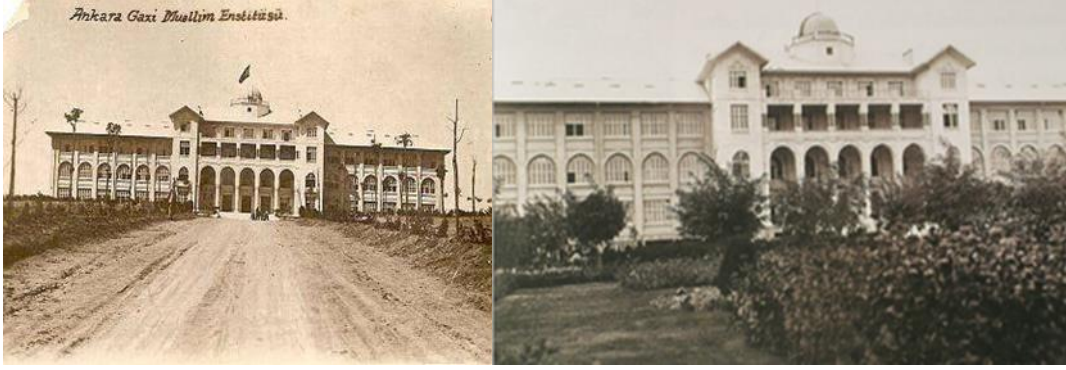
Ankara Devlet Konservatuvarı, Türkiye'nin ilk Musiki Muallim Mektebi olarak kurulmuş ve kuruluşundan itibaren çeşitli dönemlerde farklı bakanlıklara bağlı olarak faaliyet göstermiştir. Şu kuruluşlara bağlı olarak faaliyet göstermiştir:

- 1924-1932: Milli Müdafaa Vekâleti'ne bağlı olarak
- 1932-1960: Maarif Vekâleti'ne bağlı olarak
- 1960-1972: Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak
- 1972-1975: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı'na bağlı olarak
- 1975-1982: Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak

Bu dönemlerde Ankara Devlet Konservatuvarı, müzik ve sahne sanatlarıyla ilgili geniş bir yelpazede sanatçılar yetiştirmiştir. Kurum, Türkiye'nin sanat ve kültür hayatına önemli katkılarda bulunmuş ve sanatçılar yetiştirerek ülkenin sanatsal gelişimine katkıda bulunmuştur. (Çakar, 2015; 23).

2.4. Gazi Eğitim Enstitüsü

Gazi Eğitim Enstitüsü, Türkiye'de cumhuriyet döneminden bu yana müzik öğretmenini yetiştiren köklü eğitim kurumlarından biridir. Enstitü, başlangıçta öğretmen yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. 1915 sonrasında Askeri Musiki Muallim Mektebi tasarlanmış ancak kurulmamıştır. 1924 yılında ise Musiki Muallim Mektebi kurulmuş ve öğretime başlanmıştır (Erol, 2013; 33).

Resim 2.1. Gazi Eğitim Enstitüsü kuruluş yılları

Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte, ülkenin önde gelen aydınları, Anadolu halkının uzun süredir göz ardı edilen bilgisizliklerinden kurtulması için eğitim alanında büyük çabalar sarf etmişlerdir. Öğretmenlik mesleğinin ilerlemesi ve gelişmesi, öğretmenlerin sayısal ve niteliksel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla öğretmen okullarının açılmasını talep etmişlerdir. Orta dereceli okullara öğretmen yetiştirmek için çeşitli kararlar alınmış, öneriler sunulmuş ve bunların uygulanması için adımlar atılmıştır. Ortaokul öğretmenlerinin eğitimi konusundaki en büyük sorumluluk ise eğitim enstitülerine verilmiştir. Türkçe dersi alanında eğitim vermek amacıyla 1926-1927 eğitim-öğretim döneminde Konya'da kurulan Orta Muallim Mektebi ile bu süreç başlamıştır. Cumhuriyet döneminde ortaokullara öğretmen yetiştirmek için eğitim şuralarında birçok karar alınmış ve uygulamaya konması gereken konular tartışılmıştır (Özdemir ve Bastık, 2020; 1).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Millî Eğitim Bakanlığı görevini üstlenen Mustafa Necati Bey, eğitimin belirli standartlara ulaşabilmesi için öğretmenlerin yüksek niteliklere sahip olmalarının önemli olduğunu düşünmüştür. Öğretmenlerin etkili bir şekilde yetiştirilip mesleğe hazır hale getirilmesini savunmuş ve bu doğrultuda adımlar atmıştır. Mustafa Bey, 1926'da kabul edilen Köy Muallim Mektepleri Kanunu ile 1927-1928 öğretim yılında Denizli ve Kayseri'de açılan köy muallim mektepleriyle, öğretmenlerin çalışma koşullarına uygun bir şekilde eğitilmelerini sağlamıştır. Maarif Vekili olarak görev yaptığı dönemde, ülkenin o dönemdeki ekonomik zorluklarına rağmen, Ankara'da benzer bir okulun açılmasının gerekliliğini vurgulamıştır (Günay, 2017).

22 Mart 1926 tarihinde kabul edilen Maarif Teşkilatına Dair Kanun'un 7. maddesi, Türkiye'de modern bir eğitim sistemi oluşturulmasını sağlamış ve çeşitli düzeylerde öğretmen okullarının kurulmasını öngörmüştür. Bu düzenleme ile İlköğretmen Okulu, Köy Öğretmen Okulu, Orta Öğretmen Okulu ve Yüksek Öğretmen Okulu olmak üzere dört farklı seviyede öğretmen yetiştirme okulu açılması öngörülmüştür. Daha sonra 1927 yılında Ana Öğretmen Okulu ile Mesleki ve Teknik Öğretmen Okulları da bu sisteme dahil edilmiştir. Bu düzenlemeler, ortaokul öğretmenleri, ilköğretmen okulu ve köy öğretmen okullarındaki öğretmenler ile ilköğretim müfettişlerini yetiştirmeyi ve ilköğretmen okullarında uygulama okullarında müdür yetiştirmeyi amaçlamıştır (Altunya, 2006; 1).

İlk kurulan mektepler; şehir ve kasaba gündüz, şehir ve kasaba yatılı, köy gündüz ve köy yatılı mekteplerinden oluşmaktadır. Orta tedrisat mektepleri ise liseler, ortaokullar, ilk muallim mektepleri ve köy muallim mekteplerinden meydana gelir. Bu okulların yanında yüksek muallim mektebi, lise düzeyinde öğretmenlik yapacak kişileri yetiştirirken; orta muallim mektebi ise ortaokullar, ilk muallim mektepleri ve köy muallim mekteplerinde görev alacak öğretmenlerin eğitimini sağlamıştır (Özdemir ve Bastık, 2020; 4).

Eğitim düzeyi ilerledikçe, 1926-1927 öğretim senesinde kurulan Orta Öğretmen Okulu'na yeni görevler yüklenmiştir. 1929 yılında Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü adını alarak bu okula pedagoji bölümü eklenmiş ve Ankara'ya taşınmıştır. Ayrıca, matematik, fiziki ve tabii ilimler, tarih ve coğrafya gibi bölümler de programa dâhil edilmiştir. 1943 yılında yayımlanan Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Terbiye Enstitüsü Talimatnamesi ile enstitü, ortaokullar, orta dereceli mesleki ve teknik öğretim kurumları ile köy enstitülerine öğretmen, ilköğretim müfettişi ve uygulamalı okullarda müdür yetiştirme görevlerinin yanı sıra, eğitim-öğretim konularında araştırma yapma, inceleme ve bilimsel yayınlar yapma sorumluluğunu da üstlenmiştir. Pratik olarak, enstitü, liselerde resim, müzik, beden eğitimi gibi dallarda öğretmen yetiştirirken, yüksek öğretmen okullarının kapsamadığı diğer branşlarda da eğitim vermiştir. Enstitü'ye kabul edilen öğrenciler genellikle titiz bir seçim sürecinden geçmişlerdir ve sosyo-ekonomik olarak daha az imkâna sahip veya düşük gelirli ailelerden gelmişlerdir (Altunya, 2006; 1). Gazi Eğitim Enstitüsü, kuruluşundan itibaren karma eğitim veren ve yatılı bir okuldu. Zamanla bazı bölümlerde az sayıda gündüzlü öğrenci de kabul edilmeye başlandı. Yatılı öğrenciler, öğrenim sürelerinin bir buçuk katı kadar zorunlu hizmet yapmakla yükümlü tutuluyordu (Altunya, 2006).

Gazi Eğitim Enstitüsü, 1 Mart 1927'de Orta Muallim Mektebi adıyla sadece Türkçe-Edebiyat bölümüyle ve 16 yatılı öğrenci ile faaliyete başlamıştır. Daha sonra yeni bölümler eklenmiş ve 1937-38 öğretim yılında Musiki Muallim Mektebi'nin katılımıyla Müzik bölümü de kurulmuştur. Bu dönemde Eduard Zuckmayer, Gazi Eğitim Enstitüsü'nün Müzik bölümünü kurmuş ve 1938-1970 yılları arasında bu okulun yöneticiliğini üstlenmiştir. Zuckmayer, Türkiye'de müzik öğretmeni yetiştiren ilk kurumun yönetiminde bulunmuş ve müzik eğitiminin çağdaş kimlik kazanmasında, müzik eğitimcisi yetiştirme sisteminin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır (Altunya, 2006). Geçmişten bugüne birçok müzik öğretmeni, Zuckmayer'in öğrencisi olmuştur; bu öğrencilerden biri de Erdoğan Okyay'dır.

3. DR. ERDOĞAN OKYAY

3.1. Yaşamı ve Çocukluk Yılları

Dr. Erdoğan Okyay 1 Nisan 1933'te İzmir / Buca'da doğmuştur. Erdoğan Okyay babasız büyüyen bir çocuktur. Çünkü annesi Erdoğan Okyay'a 6 aylık hamileyken tren kondüktörü olan babası vefat etmiştir. Erdoğan Okyay'ın oğlu İskender Okyay'ın anlatımına göre Erdoğan Okyay'ın babası İzmir-Nazilli hattı arasında çalışırken hastalık sebebiyle vefat etmiştir. Erdoğan Okyay'ın ailesi balkanlardan göç etmiş, aile fertlerinin tüm kayıtları Priştine'de çıkmıştır. Erdoğan Okyay tütünü sevmemesine rağmen küçük yaşlarda harçlığını çıkarması için ablasının eşinin müdürlük yaptığı tütün fabrikasında çalışmıştır. İki abla ile büyüyen Erdoğan Okyay ailenin en küçüğü olduğu için eğitim sürecinde aile büyükleri tarafından dikkatli ve özenli yetiştirilmiştir. Çocukluğu evin en küçüğü olduğu için eğitimine dikkat edilmiş ve özen gösterilmiştir.

3.2. Eğitim Dönemi

Erdoğan Okyay, ilk ve ortaokul eğitimini Buca'da tamamlamıştır. Bu dönemde, kozmopolit bir yapıya sahip olan Buca'da Rumlar ve Ermeniler ile beraber yaşamıştır. İskender Okyay'ın aktardığına göre, Erdoğan Okyay burada müzikle tanışmış ve müzik adeta hayatının içine girmiştir. Ortaokuldaki müzik öğretmeni, Erdoğan Okyay'ın yeteneklerini fark etmiş, müzik kulağının iyi olduğunu ailesine belirtmiştir.

Ortaöğretimini tamamladıktan sonra Bolu Öğretmen Okulu'nun sınavını birincilikle kazanan Erdoğan Okyay, eğitimini yüksek derecelerle 1951 yılında tamamlamıştır. Bolu Öğretmen Okulundan mezun olduktan sonra Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümü sınavlarında başarılı bulunarak eğitim hayatına başlamıştır. Müzik bölümünün başında Eduard Zuckmayer'in bulunduğu yıllarda dönemin önemli hocaları olan Azize Işık, Fuad Koray ve Halil Bedii Yönetken 'den dersler almıştır. Seçtiği ana enstrüman piyanodur. Şan eğitimini Azize Işık, işitme eğitimini Fuad Koray ve öğretim metotlarını Halil Bedi Yönetken'den tamamlamıştır. Gazi Eğitim Enstitüsü müzik bölümünden başarıyla mezun

olduktan sonra Zuckmayer'in asistanlığını yapmaya başlamıştır. E. Zuckmayer Gazi Eğitim Enstitüsünde okuduğu yıllarda Erdoğan Okyay'ın en büyük destekçisi olmuştur. Bu destekler ve Erdoğan Okyay'ın da çalışmaları sonucunda 1955 yılında yapılan devlet sınavında başarılı bulunmuş ve Erdoğan Okyay Almanya'nın Freiburg kentinde bulunan Yüksek Müzik Okulu'na kabul edilmiştir. Buradan 6 yıl eğitim alan Erdoğan Okyay, bu süreçte Pforzheim ile koro eğitimi ve yönetimi dersini, Ueter ile armoni dersini, Paul Hindemith'in öğrencilerinden biri olan H. Genzmer ile kompozisyon eğitimini, Neumeyer ile çocuk şarkıları üzerine eşlik dersleri almıştır. Erdoğan Okyay'ın Almanya'daki eğitimi süresince kıymetli hocası Eduard Zuckmayer ile mektuplaştıklarını dile getiren İskender Okyay, öğrenci-öğretmen ilişkisinin ötesinde, şahsi dostluklarının da bu süreçte geliştiğini dile getirmiştir. Ayrıca dönemin tanınmış müzikbilimcisi Prof. Gurlitt ile müzikbilim, A. Schimer ile piyano ve Brentano ile şan dersleri almıştır. Erdoğan Okyay, 1973 senesinde doçentlik için başvurduğu Almanya'nın prestijli vakıflarından olan Alexandr von Humboldt Vakfı'nın bursunu kazanarak, hayatına Berlin'de devam etmiştir. Orada Prof. Kurt Reinhard'ın öğrencisi olarak Hür Berlin Üniversitesi'nde Müzik Etnolojisi alanında doktorasını yapmıştır (Okyay, 2023; 84).

Erdoğan Okyay (ortada), öğretmeni ve meslektaşı
Eduard Zuckmayer (önde, sağda) ile

Resim 3.1. Erdoğan Okyay ve Eduard Zuckmayer

Kaynak: Atalay, A. (2021). Erdoğan Okyay Işığı. Ankara: Köşe Yazsısı (adnanatalay.com/index.php/erdogan-okyay-isiği/)

Resim 3.2. Erdoğan Okyay Işığı

3.3. Aile Yaşamı

Erdoğan Okyay, aynı okuldan mezun olduğu ve meslektaşı olan Rukiye Okyay ile 1962 yılında evlenmiştir. Rukiye Okyay, TRT çoksesli korosunda korist(soprano) olarak görev yapmıştır. Okyay çiftinin iki oğlu vardır. İskender Okyay büyükelçi, Alp Kemal Okyay ise hekim olarak hayatlarını sürdürmektedir. İskender Okyay'ın Aran Okyay adında bir oğlu, Nika Okyay adında bir kızı vardır. Alp Kemal Okyay'ın ise Ceren Okyay ve Burcu Okyay isminde iki kızı vardır.

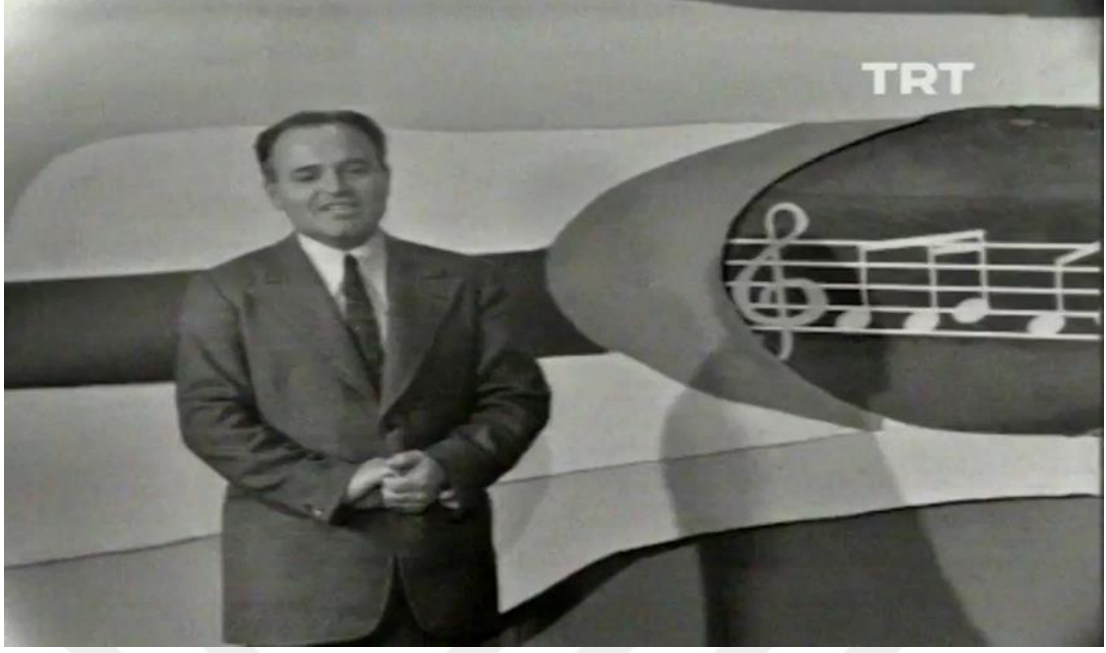
3.4. Çalışma Hayatı

1961 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü'nde çalışmaya başlayan E. Okyay, okul müziği ve piyano dersleri vermeye başlamıştır. Çalışma süresi içerisinde işitme eğitimi, müzik eğitim ve öğretim yöntemleri ve koro dersleri de ders programına eklenmiştir. Gazi Eğitim

Enstitüsü'nde görev aldığı süre boyunca, Okyay, müzik eğitimi alanında önemli çalışmalar yapmıştır. O dönemde, Muammer Sun ve diğer müzik eğitimcileriyle birlikte Türk okul müziğine özgü eğitim ilkeleri geliştirmek amacıyla çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışmaların bir ürünü olarak 1967 senesinde “Okul Müzik Eğitimi” isimli bir müzik eğitimi kitabı yayımlamışlardır. Bu kitapta, müzik eğitiminin gereklilikleri sistemli bir şekilde anlatılmaktadır. Erdoğan Okyay, Türk okul müziği dağarcığına uygun bestelediği çocuk şarkıları 1973 senesinde “Dereden Tepeden Çocuklar İçin Şarkılar” isimli bir kitapta toplamıştır (Okyay, 2023; 84)

Erdoğan Okyay, 1971 yılında TRT Ankara televizyonu için eşi Rukiye Okyay ile birlikte bir çocuk müziği programı yapmaya başlamıştır. 100’e yakın bölümü çekilen bu programın ismi “Çocukların Evreni”’dir. Erdoğan ve Rukiye Okyay hem televizyon karşısında hem de programa katılan çocuklara Erdoğan Hocanın çocuk şarkılarını ritmik ve melodik örüntüleri eğlenceli bir hale getirerek öğretmişlerdir. Bu program, süreli çocuk müziği programları açısından önem teşkil etmektedir.

Erdoğan Okyay, Türkiye Müzik Öğretmenleri Derneği'nin kurucuları arasında yer almakta olup, derneğin 1973 yılına kadar başkanlığını yapmıştır. Dernek tarafından Müzik Öğretmenleri Haberleşme Postası adıyla bir bülten yayımlanmış ve bu bülten, bölümle ilgili haberler, mezunlar ve üyelerle ilgili bilgiler içermiştir. Eduard Zuckmayer'in önerisiyle bu derneğin temel amacı, müzik öğretmenleri arasında dayanışma ve iş birliği sağlamaktır. Dernek, konser etkinlikleri düzenlemekte ve dönemin Bakanlıklarıyla iş birliği yaparak birçok şehirde müzik öğretmenleri için hizmet içi eğitim kursları organize etmiştir. Bu kurslarda Suna Kan, Muammer Sun, Erol Aygün, Özer Sezgin ve Faruk Güvenç gibi isimler yer almış ve derneğe bağlı orkestrada kurulmuştur (Okyay, 2023; 85).

Resim 3.2. Dr. Erdoğan Okyay “Çocukların Evreni” Programını Sunarken

Resim 3.3. Eşi Rukiye Okyay

Resim 3.4. Erdoğan Okyay Meslektaşlarıyla Birlikte

Resim 3.5. Erdoğan Okyay GEE, Müzik Öğrencileri İle Bir Konser Gezisinde

Erdoğan Okyay, 1973 senesinde doktora programı için gittiği Hür Berlin Üniversitesinden 1975 yılında Türkiye'ye dönmüştür. Erdoğan Okyay, bir süre Gazi eğitim enstitüsündeki görevine devam etmiştir. Bu yıllarda Gültekin Oransay ile Ege Üniversitesi Müzikbilim Fakültesi'nin kuruluşunda yer almıştır .1976-1978 seneleri sırasında bu

bölümde çalışan Okyay, müzik etnolojisine giriş, müzik coğrafyası, koro, çalgı bilgisi derslerine girmiştir. Bu sırada Türkiye'nin siyasi ve yapısal değişimleri sebebiyle Erzurum'da bir liseye müzik öğretmeni olarak atanmıştır. Erdoğan Okyay bir süre sonra devlet memurluğundan istifa etmiştir (Okyay, 2023; 84).

2004-2011 yılları arasında Başkent Üniversitesi'nde solfej, kontrpuan, armoni eğitimi yapmak üzere göreve doçent unvanı ile başlamıştır. Başkent Üniversitesi Devlet Konservatuarı'nda halen görevine devam etmekte olan Prof. Dr. Ertuğrul Bayraktar'ın zamanında hocası olmuştur. İskender Okyay'ın ifade ettiğine göre Erdoğan Okyay her zaman Ertuğrul Bayraktar'a saygı duymuştur ve sevgiyle anmıştır. Başkent Üniversitesi Devlet Konservatuarı'na önemli katkılarda bulunmuştur, kuruluş aşamasında yer almış ve destek vermiştir. Eğitim verdiği süre boyunca zor derslere girmiştir. Görevine bir süre devam ettikten sonra sağlık sorunları ile bırakmak durumunda kalmıştır.

3.5. Müzik Alanı Dışında Yaptığı Çalışmaları

İyi derecede almanca bilen Erdoğan Okyay, Alman Kültür Merkezi'nin (Goethe-Institut) çoğunlukla kendi vatandaşlarına verdiği eğitmen sertifikasını Erdoğan Okyay'a vermiştir. Erdoğan Okyay uzun yıllar Alman kültür merkezinde Almanca öğretmenliği yapmıştır. 1978-1979 yıllarında Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunda çalışmış, iki yıl kadar bu görevde yer almıştır. Lise eğitiminde kullanılmak üzere "Turizm ve Sanat" dersi için eğitim programı hazırlamıştır. Erdoğan Okyay bir proje için teklif almıştır. O dönemin bakanlarından biri olan Necdet Uğur ile beraber Almanya'daki Türk çocuklarının dil eğitimi ile ilgili bir program geliştirmişlerdir. Erdoğan Okyay, Almanya'daki Türk çocukları için MEB müfredatına uygun programlar hazırlamıştır. Erdoğan Okyay'ın Necdet Uğur ile yaptığı işler ve kurduğu bağlantılar sayesinde Almanya'da bu proje çok desteklenmiştir. Berlin Senatosunun desteğiyle orada bir proje oluşturulmuş, Erdoğan Okyay'ı o projenin başına geçirmişlerdir. Erdoğan Okyay bu görev sebebi ile 1980 yılında küçük oğlu Alp ile Almanya'ya gitmiştir. Rukiye Okyay ise büyük oğulları İskender Okyay'ın eğitimi için Türkiye'de kalmıştır. Erdoğan Okyay 1-2 sene kadar görevine devam etmiştir. Sonrasında çıraklık ve meslek eğitimi kanunu ve Türk-Alman çıraklık eğitimi model projeleri konusunda çalışmalar yapan MEKSA Vakfının başkanlığını yapmıştır. 1984-2003 yılları arasında vakfın genel sekreterliği ve başkan yardımcılığı

görevini üstlenmiştir. Merkezi Ankara olan MEKSA Vakfının Berlin'deki ofisine sıklıkla gitmek zorunda kalmıştır. Türkiye'de başarılı olan bu program sonrasında diğer ülkelere de yayılmıştır. Müzik eğitimciliği ile ilgili bir alan olmamasına rağmen Erdoğan Okyay, söz konusu eğitim olunca bu konuda da önemli işler başarmıştır. Bu görevi 16 sene sürdürmüştür.

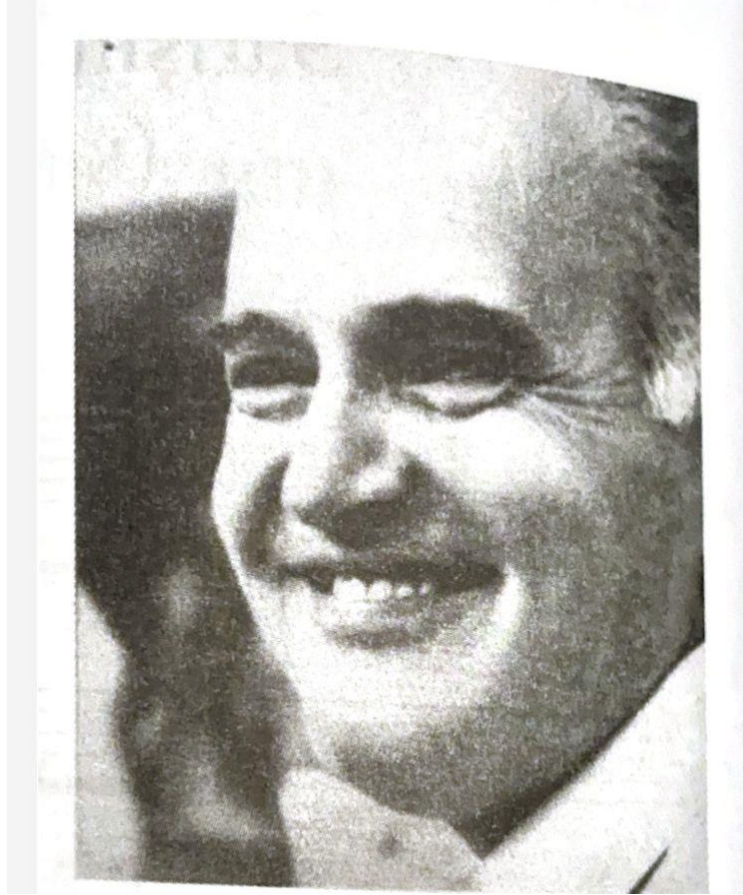
Resim 3.6. Sevda Cenap And da Konuşma Yaparken Erdoğan Okyay

Erdoğan Okyay, 1990 yılından itibaren 20 yılı aşkın Sevda-Cenap And Müzik Vakfı yönetim kurulu üyeliği ve başkanlığı yapmıştır. İskender Okyay'ın anlatımına göre, Erdoğan Okyay, Sevda-Cenap And Müzik vakfı kurucuları arasında yer alan Mehmet Başman ile tanışmasının ardından Başman Okyay'ı yönetim kurulu üyesi olarak görev almaya davet etmiştir. Erdoğan Okyay, yönetim kurulu üyeliğinin yanısıra bir süre vakıf başkanlığı da yapmıştır. Erdoğan Okyay'ın vefatından sonra oğlu İskender Okyay'ın da vakfa katkıları sürmektedir. Sevda-Cenap And Müzik Vakfı'na büyük katkıları olan Erdoğan Okyay'ın vakıf yayınları arasında 13 telif ve çeviri kitabı vardır. Sevda-Cenap And Müzik Vakfı, müzik eğitimcileri ve sanatçıları için düzenlediği ödüllerle de tanınmaktadır. Erdoğan Okyay'ın vakıfta yayımlanmış birçok kitabı mevcuttur (SCA VAKFI,2024).

Bu kitaplar Erdoğan Okyay'ın yazdığı ve çevirisini yaptığı eserler bölümünde listelenmiştir.

3.6. Son Yılları

Erdoğan Okyay, ileri yaşına rağmen yaşamının son yıllarına kadar yazmayı ve üretmeyi hiç bırakmamıştır. 15 Ekim 2017'de 84 yaşında Ankara'da hayatını kaybetmiştir.

Resim 3.7. Erdoğan Okyay

4. MÜZİK EĞİTİMİNDE ÇOCUK ŞARKILARININ YERİ VE ÖNEMİ

Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de müzik eğitimi yönünde gerçekleşen değişimler, toplumsal ve kültürel yapıdaki önemli dönüşümlerden biridir. Müzik, sosyal yapıların etkisi altında meydana gelen bir sosyal davranış ürünü olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle müzik, sadece bir ses sistemi değil, etnolojik bir yapılanmanın ve belirli sosyal davranışların ürünü olarak da görülmektedir. Müzik eğitimi ise bireylere belirli müziksel davranışları kazandırma ve bu davranışları kendi yaşantıları yoluyla geliştirme sürecidir. Müzik eğitimi, içinde bulunduğu toplumun kültürel yapısını etkilerken, toplum da müzik eğitimini etkileyen bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Müzik kültürü ve bu kültürün yaratıcıları olan bireyler arasında daima bir etkileşim ve karşılıklı ilişki bulunmaktadır (Duman ve Şahin, 2008; 260).

Eğitim; bireylere bilgi, beceri ve ona ait değerleri kazandırmak için yapılan bir gelişim sürecidir. Okullarda öğretmen – öğrenci arasında olan bir iletişim kazanımıdır. Eğitim bireylerin kendi gelişimlerini destekleyerek toplumda onlara ait bir yer edinilmesini benimser. Bireyin yeteneği olduğu her alanda gelişerek ilerleyebilmesi eğitimin süreçlerinden biridir. Bireye, temel eğitim veya mesleki eğitim ve daha birçok alanda olanak tanır.

Eğitim, bireyin yaşamının en temel ihtiyaçlarından biridir ve bireyin bilgi birikimini zenginleştirerek bireysel, yaşamsal ve kültürel alanlarda gelişmesine katkı sağlar. Bu nedenle insanlar eğitime duydukları ihtiyaçla varoluşsal bir bağ içindedirler. İnsan gelişimini etkileyen pek çok alan vardır, bunlar arasında matematik, fen bilimleri, edebiyat, felsefe, psikoloji, sosyoloji, kültür, ekonomi, sanat gibi alanlar önemli yer tutar. Sanat eğitimi içinde müzik eğitimi, bu alanların başında gelir.

Müziğin birey üzerindeki işlevleri çok geniş ve etkilidir. Müzik, insan yaşamında anne karnında başlayarak doğum anından itibaren önemli bir yer işgal eder. Müzikle insan arasında oluşan bu bağ güçlüdür. Sanat eğitimi bireyin yaşamının her alanında ona fayda sağlayacak, onu geliştirecek, ilgi duyduğu veya başarmak istediği her alanda ona kapı açacaktır.

Müzik eğitimi, kişinin müziği algılamasını, gördüğü bir notayı bir enstrüman ile çalabilmesini, söylemesini ve kendini ifade etmeleri için gerekli olan becerilerin ve bilgilerin öğretildiği bir eğitim türüdür.

Müzik eğitimi, bireylere yaratıcılık, problem çözme becerileri, disiplin ve estetik anlayışlarını geliştirmelerine yardımcı olur. Müziği daha yakından anlamalarına ve değerlendirmelerine katkıda bulunur. Müzik eğitiminin bireye kattığı faydalar saymakla bitmeyecektir fakat yaşamlarının her alanında bireyin daha özgüvenli olmasını sağlar ve duygusal ifade yeteneklerini geliştirmeye yardımcı olabilir. Çocuk şarkıları bireyin fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimlerine sayısız faydalar sağlamaktadır. Çocuk şarkılarının çocuklar üzerindeki faydaları şunlardır: Çocuk şarkıları, çocukların kelime hazinesini genişletme ve dil becerilerini geliştirme konusunda önemli bir yere sahiptir. Çocuk şarkıları, kelimelerin tekrar etmesini ve ritmik yapıda sunulmasını kapsadığı için çocukların konuşma ve dinleme ve iletişim becerilerini sağlamlaştırır.

Çocuk şarkıları, müziğin temelini oluşturan (melodiyi, ritmi, tempoyu) anlamalarına fayda sağlar. Bu şarkılar, müziğin temelini kavramalarına ve müzikal yeteneklerini geliştirmelerine olanak sağlar. Şarkılar, çocukların takip etme yeteneklerini ve şarkı sözlerini hafızalarında tutmalarına yardımcı olabilir. Bu, çocuğun hafızasının gelişmesine katkı sağlar ve öğrenme becerilerini destekler. Çocuk şarkıları, çocukların kendini duygusal ve sosyal açıdan kendilerini iyi ifade etmeyi öğrenmelerine ve kendilerini daha sağlam ifade etmelerine yardımcı olabilir. Çocuk şarkılarında, farklı temaları ve temasları anlayarak duygusal zenginliği anlamalarına katkıda bulunabilir. Çocuk şarkıları, çoğunluk halinde şarkı söyleme ve birlikte iş yapma becerilerini geliştirmelerine katkıda bulunur. Bu şarkılar, çocukların birlikte şarkı söyleyerek, dans ederek veya müziği paylaşırken sosyalliklerini de güçlendirecektir.

Çocuk şarkıları, çocuklara kendi kültürlerinin ve başka kültürlerin müziğini tanıma ve anlama fırsatı sunar. Bu, kültürel farkındalığı ve hoşgörüyü teşvik edebilir.

Çocuk şarkılarının çocukların genel gelişimine bu şekilde katkıda bulunduğu için, müziğin çocuklar için önemli ve etkili bir öğrenme aracı olduğu herkes tarafından bilinmekte ve desteklenmektedir. Okullarda, kreşlerde ve ailelerde çocuklara müziği tanıtmak ve şarkı söylemeyi teşvik etmek yaygın bir uygulamadır (Kabataş,2017;156-160)

4.1. Eğitici Çocuk Şarkıları Hakkında

Ses eğitimi, genel müzik eğitiminin vazgeçilmez bir parçası olarak kabul edilir. Müzik öğretmenleri için müfredatın temel alanlarından biri olarak değerlendirilir. Bu önem, insan dilinin iki güçlü işlevi olan konuşma ve müzik yapma yeteneğinden oluşmuştur (Aydoğan ve İlik, 2014; 97). Dil eğitiminde kullanılan yöntemler arasında eğitici müzik ürünleri de yer alır. Eğitici şarkılar, Milli Eğitim müzik müfredatının hedeflerine uygun olarak geliştirilen, eski ve modern tarzları bir araya getiren, öğretim amacıyla bestelenen şarkılardır. (Bayşu, 2018; 8). Genel müzik eğitiminde eğitsel müziğin önemli bir örneği okul müzikleridir. Okul şarkıları, farklı eğitim seviyelerine yönelik olarak çeşitli temalar ve özellikler içeren etkinliklerdir. Bu şarkıların amacı, toplumsal normları ve ulusal değerleri öğretmek, dil ve insan gelişimine katkıda bulunmak, çevre konularında farkındalık oluşturmak ve gençlere nezaket, dürüstlük, sevgi ve saygı gibi değerleri kazandırmaktır. Yaş ilerledikçe, müzikli etkinliklerin yaygınlaşması da gözlemlenmektedir (Çevik ve Güven, 2011; 88; Göher, 2006; 11).

Çocuk şarkıları, sözleri ve melodisiyle özellikle çocuklar için tasarlanmış şarkılardır. Türkiye'de müzik eğitimi dalında söylenen çocuk ezgileri, anonim çocuk ezgileri olarak tekerlemeler, ninniler, halk türküleri gibi çeşitlilik gösterir. Ayrıca, yerli ve yabancı bestecilerin çocuklar için yazdığı şarkılar da bu kapsama girer.

Aktarma şarkılar ise müziği yabancı, ancak sözleri Türkçe olan şarkılardır. Bu tür şarkılar, genellikle yabancı ezgiler üzerine Türkçe sözlerin eklenmesiyle oluşturulur. Okul öncesi eğitimde sıkça kullanılan şarkılar da bu kategoride yer alabilir.

Öykünme şarkıları ise çocukların şarkı söylerken taklit hareketleri yaparak oyunlaştırdığı şarkılardır. Bu şarkılar, Türk okul müziği bestecileri tarafından genellikle batı müziği tarzında yaratılır ve çocukların yaratıcılıklarını ve hayal güçlerini kullanmalarını teşvik eder.

Türk Okul Şarkıları ise kökenlerini Türk halk müziğinden alan ve Türk bestecileri tarafından yaratılan şarkılardır. Bu şarkılar, halkın beğenisine uygun yapıya sahiptir ve özgün Türk müziği öğelerini taşır. Özellikle 1969'dan bu yana Türk bestecileri tarafından zenginleştirilen bu repertuar, okul öncesi eğitim kurumlarında önemli bir yer tutar.

Çalgı müziği ise okul öncesi eğitim kurumlarında kullanılan bir diğer müzik türüdür. Bu türde çalgılar için bestelenen müzikler yer alır ve genellikle sözsüz örnekler tercih edilir. Çalgı müziği çalışmalarının amacı, çocukların müziğe olan ilgi ve yeteneklerini geliştirmek ve müziği günlük yaşamlarına entegre etmektir. Eğitimciler, bu çalışmalarda çocukların ilgi düzeylerini ve seviyelerini göz önünde bulundurmalıdır (MEGEP, 2007; 12-13).

4.2. Dr. Erdoğan Okyay'ın Bestelediği Çocuk Şarkıları

Erdoğan Okyay, ilk baskısı 1973 yılında Ankara Filarmoni Derneği Yayınları tarafından yayımlanan “DEREDEN TEPEDEDEN” isimli bir çocuk şarkıları kitabı yazmıştır. Besteleri tamamen kendisine ait olan şarkıların sözleri M.C. Anday, N.H. Ran, R. Çalapala, O.V. Kanık ve F.H. Dağlarca gibi çok değerli şairlerin şiirlerinden oluşmaktadır. Türk okul müziğine çok önemli katkıları olan bu kitap, 50 yıldır hem okul öncesi hem de ilk ve ortaöğretim kurumlarında tüm öğrenciler tarafından bilinmekte ve coşkuyla söylenmektedir. Özellikle Okyay'ın “Atatürk Ölmedi” isimli şarkısı Atatürk'ü andığımız her 10 Kasım'da tüm Türk çocukları ve gençleri tarafından ezbere söylenmektedir. Bu durum Dr. Erdoğan Okyay'ın “anadilde çocuk şarkıları besteleme” ustalığını açık bir şekilde göstermektedir. “Gezsen Anadoluyu”, “Öğretmenim canım benim”, “Kestane gürgen palamut (Orman)”, “Okul yolu” gibi tüm Türkiye'nin bildiği çocuk şarkılarının bestecisidir. Erdoğan Okyay, Dereden Tepeden isimli çocuk şarkıları kitabında şiirlerini bestelediği şairlere olan saygı ve şükranlarını ifade eden bir yazıyı da kitabın başına eklemiştir.

**CUMHURİYETİMİZİN 10. YIL ÇOCUĞUNDAN
50. YIL ÇOCUKLARINA
VE 100. YIL ÇOCUKLARINA**

ANMA VE TEŞEKKÜR

Bu kitapta yer alan şarkılarımda, şiirlerini bestelediğim, Rakım Çalapala, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Faruk Görtunca, Zeki Ozan, Mehmet Necati Öngay, Oktay Rıfat, İlhami Bekir Tez, Orhan Veli Kanık, Sabri Cemil Yalkut ve Hasan Âli Yücel'i saygı ve şükranla anmayı ve hayatta olanlarına teşekkür etmeyi büyük bir borç sayarım.

Erdoğan OKYAY (1973)

Resim 4.1. Erdoğan OKYAY “Anma ve Teşekkür”

GÖZLERİM

♩ = 88

Göz le rim, göz le rim ner de?

Şey tan al dı, gö tür dü sa ta ma dan ge tir di.

Göz le rim, göz le rim ner de?

söz : Orhan V e l i
ezgi : E. O k y a y
(1972 de bestelenmiş, ilk kez basılmaktadır.)

Şekil 5.1. Gözlerim

1972’de bestelenmiştir. Sözü Orhan Veli’ye, ezgisi Erdoğan Okyay’a aittir (Okyay, 2023; 12).

ORMAN

♩ = 104

Kes ta ne gür gen pa la mut, al tı yap rak üs tū bu lut,

gel sen bur da der di u nut, Or man ne gü zel, ne gü zel.

Da lar kol ko la gö rü nür, yap rak yap ra ğa sü rü nür,

kı ın kar la ra bü rü nür, Or man ne gü zel, ne gü zel.

söz : İ. Bekir Tez
ezgi : E. Okyay

Şekil 5.2. Orman

Okul şarkılarına örnek olan “Orman” parçasının sözleri; İ. Bekir Tez’e, ezgisi Erdoğan Okyay’a aittir. (Okyay, 1969; 4)

OKUL YOLU

♩ = 88

O kul yo lu düz gi der,
Öğ ret men ler ol ma sa,

o kul yo lu düz gi der,
öğ ret men ler ol ma sa,

ço cuk lar bay ram e der.
e mek ler bo şa gi der.

ço cuk lar bay ram e der.
e mek ler bo şa gi der.

2 — Okul yolu taş olur.
Çalışanlar baş olur.
Tembel tembel gezme hiç.
İki gözün yaş olur.

3 — Aylar yıllar tez geçer.
Vaktinde eken biçer.
Cahil kalsan kim bakar.
Okursan sözün geçer.

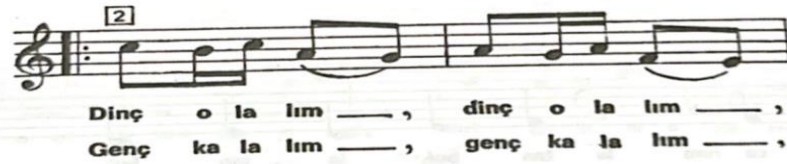
söz ve ezgi : E. O k y a y
(1972 de bestelenmiş, ilk kez basılmaktadır.)

Şekil 5.3. Okul Yolu

Okul şarkılarında duyduğumuz bu eser 1972 yılında sözü ve müziği Erdoğan Okyay tarafından yazılmış bir çocuk şarkısıdır.

HERGÜN ERKEN YATALIM

(İki KÖme İçin Kanon)

söz ve ezgi : E. O k y a y
(1972 de bestelenmiş, ilk kez başlmaktadır.)

Şekil 5.4. Hergün Erken Yatalım

Okul şarkılarında duyduğumuz bu eser 1972 yılında sözü ve müziği Erdoğan Okyay tarafından yazılmış bir çocuk şarkısıdır.

MERDİVEN

$\text{♩} = 78$

Yu ka rı ya çı ka lım,
Yu ka rı sı lâ ol sun,
Re mi fa sol lâ lâ lâ,
a şa ğı ya i ne lim,
a şa ğı sı re ol sun,
lâ sol fa mi re re re,
a zı cık din le nıp
şim di de ses le rin,
lâ lâ sol mi fa sol,
bir da ha de ni ye lim,
hep si ne bir ad kon sun.
lâ sol fa mi re re re.

söz ve ezgi : E. O k y a y
("Okul Müzik Eğitimi" — S. 26)

Şekil 5.5. Merdiven

Türk okul müzik eğitimi literatürüne uygun olan “Merdiven” şarkısı 1972 yılında Erdoğan Okyay tarafından bestelenmiştir.

Öğretmenim

Söz: Rakım Çalapala
Müzik: Erdoğan Okyay

Öğ - ret - me - nim ca - nim be - nim ca - nim be - nim
Se - ni ben pek çok pek - çok se - ve - rim
Sen bir a na a - na Sen bir ba ba ba - ha
Her şey ol - dun ar - tık ba - na
O - kut öğ - ret - ve ni - ha - yet yur - da ya -
rar bir in - san et in - san san et

Şekil 5.6. Öğretmenim

Erdoğan Okyay'ın öğretmenlere ithaf ettiği bu eserin sözleri Rakım Çalapala'ya, ezgisi de kendisine aittir.

BİLMECE (II)

♩ = 92

Çar şı dan al dım bir ta ne, bir ta ne.

(bın ta ne,

E ve gel dım bın ta ne, bın ta ne.

Bil ba ka lım bu ne bu ne?

NARI

Bilmelilik

söz : Halk Bilmecesi

ezgi : E. O k y a y

(1972 de bestelenmiş, ilk kez basılmaktadır.)

Şekil 5.7. Bilmece

Sözlerinin Halk Bilmecesi olduğu bilinen bu çocuk şarkısını Erdoğan Okyay kendi müziğiyle birleştirmiş, okul müziğine sunuştur. 1972 yılında bestelenmiştir.

ATATÜRK ÖLMEDİ
(10 Kasım anma marşı)

♩ = 68

A ta türk öl me di, yü re ğin de ya ı yor.

Uy gar lık sa va şın da hay ra ır O ta ı yor,

♩ = 72

her gü cü O a ı yor. **Son** Türk lü ğe güç ve ren

dev rim ler Se nın, yur du ma çiz di ğin

ay dın yol Se nın, genç ilk Se nın,

Son genç il ğin sın, öl me din, ö le mez

sın, öl me din ö le mez sın.

söz ve ezgi: E. Okyay
(1970 de bestelenmiş, ilk kez basılmaktadır.)

Şekil 5.8. Atatürk Ölmedi

10 Kasım Atatürk'ü anma törenlerinde söylediğimiz bu eserin sözü ve ezgisi Erdoğan Okyay'a aittir. 1970 yılında bestelenmiştir.

GEZSEN ANADOLUYU

♩ = 72

Sen ne g zel bulur__sun, gez sen a na do lu yu.

Dert ler den kur tu lu__sun, gez sen a na do lu yu.

Bil ki ir ir ank la ri__var, bul dan kay rak la ri__var,

ne ho  top rak la ri__var, gez sen a na do lu yu.

Or da ba har ko  ka dir, yuz lar ko  lar ko  ka dir,

ah____, bu di yar ko  ka dir, ko  ka dir,

gez sen a na do lu yu. **Bittiricilik** GEZ SEN A NA DO LU YU____.

s z : Faruk G rtunca

ezgi : E. Okyay

(1970 te bestelenmi , ilk kez basılmaktad r.)

 ekil 5.9. Gezsen Anadoluyu

T rk okul m zik e itimi literat r n n en bilindik  arkılarından biri olan “Gezsen Anadolu’yu”  arkısı 1970 yılında s z  Faruk G rtunca’ya ezgisi Erdoğan Okyay

tarafından bestelenmiştir. Modern Folk Üçlüsü de bu parçayı TRT’de canlı olarak seslendirmişlerdir (1979).

"Nutuk"

Söz: Talip Apaydın(*)
Müzik: Erdoğan Okyay

"Uy - gar bir Mil - let" di - yor A - ta - türk

"Uy - gar bir Türk Mil - le - ti"

Bu yol - dan dö - nü - lür mü ge - ri - ye

Köy - le - ri - le kent - le - ri - le

Ül - kü - müz A - ta - tür k'ün is - te - di - ği Tür - ki - ye

Ül - kü - müz A - ta - tür - k'ün is - te - di - ği Tür - ki - ye

1. TÜR - ki - ye 2. TÜR - ki - ye

Şekil 5.10. "Nutuk"

Talip Apaydın'ın "Nutuk" şiirinin son dördlük kıtasından alınan sözleriyle, Erdoğan Okyay'ın bestesiyle birleştirilmiş bir eserdir.

Nika'nın Şarkısı (*)

Söz: Nika Okyay
Müzik: Erdoğan Okyay

Bir de-dem var be-nim bir de-dem var Saç-la-rı be-yaz a-ma ih-ti-yar de-gil

Bir de-dem var be-nim bir de-dem var Saç-la-rı az a-ma de-dem kel de-gil

De-de-mi çok se-ve-rim o-nu her gün gör-mek is-te-rim de-dem sar-kı ya-zın-ca

Ba-na mı-rl-da-nın-ca he-men o-nu öğ-re-nip söy-le-mek is-te-rim hey söy-le-mek is-te-rim

(*) Nika, Okyay Ailesinin son ve 4. torunudur

Şekil 5.11. Nika'nın Şarkısı

Bu şarkı Erdoğan Okyay'ın en küçük torunlarından biri olan Nika Okyay'a ithafen bestelenmiştir. Sözlerini torunu Nika Okyay'ın yazdığı, bu sözlerin üzerine Erdoğan Okyay'ında bestesiyle taçlandırdığı bu şarkının torunu için anlamı büyüktür.

Tablo 5.1. Dereden Tepeden “Çocuklar İçin Şarkılar” Birinci Basım Şarkıları

ÜÇ KOMŞU	SÖZ VE EZGİ: E. OKYAY
NERDE NE	SÖZ VE EZGİ: E. OKYAY
GÖZLERİM	SÖZ: ORHAN VELİ EZGİ: E. OKYAY
BİLMECE 1	SÖZ: BİLMECE EZGİ: E. OKYAY
ORMAN	SÖZ: İ. BEKİR TEZ EZGİ: E. OKYAY
KUS OYUNU	SÖZ VE EZGİ: E. OKYAY
SAYILAR	SÖZ: M. NECATİ ÖNGAY EZGİ: E. OKYAY
OKUL YOLU	SÖZ VE EZGİ: E. OKYAY
TAVŞAN	SÖZ VE EZGİ: E. OKYAY
SİNCAP	SÖZ: F. HÜSNÜ DAĞLARCA EZGİ: E. OKYAY
KAR	SÖZ VE EZGİ: E. OKYAY
KELEBEKLER	SÖZ VE EZGİ: E. OKYAY
DERE	SÖZ: H. ALİ YÜCEL EZGİ: E. OKYAY
AĞAÇ	SÖZ: O. RIFAT, ORHAN VELİ EZGİ: E. OKYAY
HAYVANLARIN DİLİ	SÖZ VE EZGİ: E. OKYAY
İLKBAHAR	SÖZ A. GÜNDÜZ EZGİ: E. OKYAY
KUŞ VE BULUT	SÖZ: O. RIFAT, ORHAN VELİ EZGİ: E. OKYAY
MEHMETÇİK	SÖZ: R. ÇALAPALA EZGİ: E. OKYAY
MASAL	SÖZ VE EZGİ: E. OKYAY
PUL PUL	SÖZ: B. RAHİM EYÜPOĞLU EZGİ: E. OKYAY
HER GÜN ERKEN YATALIM	SÖZ VE EZGİ: E. OKYAY
ÖĞRETMENİM	SÖZ: R. ÇALAPALA EZGİ: E. OKYAY
KUŞ UÇUYOR SESSİZ	SÖZ: B. BARTOK EZGİ: E. OKYAY
23 NİSAN	SÖZ VE EZGİ: E. OKYAY
BİLMECE 2	SÖZ VE EZGİ: E. OKYAY
BAYRAM TÜRKÜSÜ	SÖZ VE EZGİ: E. OKYAY
HALAY	SÖZ VE EZGİ: E. OKYAY
GELME KIŞ	SÖZ VE EZGİ: E. OKYAY
ATATÜRK ÖLMEDİ	SÖZ VE EZGİ: E. OKYAY
ATALAR SÖZÜ	SÖZ VE EZGİ: E. OKYAY
SAATLER	SÖZ VE EZGİ: E. OKYAY
GEZSEN ANADOLU’YU	SÖZ: F. GÜRTUNCA EZGİ: E. OKYAY
TÜRK YURDU TÜRKÇE	SÖZ: F. HÜSNÜ DAĞLARCA EZGİ: E. OKYAY
SAMSUN’A ÇIKTI GAZİ	SÖZ: Z. OZAN EZGİ: E. OKYAY
BİR KENT KURALIM	SÖZ: P. HİNDEMİTH EZGİ: E. OKYAY
ATATÜRK	SÖZ: H. ALİ YÜCEL EZGİ: E. OKYAY
ANNEM	SÖZ: B. BARTOK EZGİ: E. OKYAY
BAHARIN GÜZELLİĞİ	SÖZ: M. NECATİ ÖNGAY EZGİ: E. OKYAY
OYUN	SÖZ: B. BARTOK EZGİ: E. OKYAY
TAVŞANLA KAPLUMBAPA	SÖZ VE EZGİ: E. OKYAY
TÜRKİYEMİZ	SÖZ: M. NECATİ ÖNGAY EZGİ: E. OKYAY
TÜRKÜN KAHRAMANISIN	SÖZ: S. CEMİL YALKUT EZGİ: E. OKYAY
YENİ YIL	SÖZ VE EZGİ: E. OKYAY
26 AĞUSTOS ZAFER TÜRKÜSÜ	SÖZ VE EZGİ: E. OKYAY

Tablo 5.2. Dereden Tepeden “Çocuklar İçin Şarkılar” İkinci Basım Şarkıları

ÇOCUKLAR	SÖZ: G. VARDAR EZGİ: E. OKYAY
MÜZİK VE HAYAT	SÖZ: M. BAŞMAN EZGİ: E. OKYAY
NİNİ	SÖZ: R. ILGAZ EZGİ: E. OKYAY
MASAL	SÖZ: O. VELİ KANIK EZGİ: E. OKYAY
ANA ÖĞÜDÜ	SÖZ: T. SARAÇ EZGİ: E. OKYAY
NİKA’NIN ŞARKISI	SÖZ: NİKA OKYAY EZGİ: E. OKYAY
ŞEFKAT	SÖZ: BİLİNMIYOR EZGİ: ANONİM
İÇİNDE	SÖZ: O. VELİ KANIK EZGİ: E. OKYAY
BU GELEN GÜN	SÖZ: M. CEVDET ANDAY EZGİ: E. OKYAY
ESKİLER ALIYORUM	SÖZ: O. VELİ KANIK EZGİ: E. OKYAY
BÖCEKLER	SÖZ: O. VELİ KANIK EZGİ: E. OKYAY
DÖRTNALA GELİP UZAK ASYADAN	SÖZ: N. HİKMET RAN EZGİ: E. OKYAY
VATAN	SÖZ: İ. BEKİR TEZ EZGİ: E. OKYAY
NUTUK	SÖZ: T. APAYDIN EZGİ: E. OKYAY
16 MART’I ANIŞ	SÖZ VE EZGİ E. OKYAY
DÜZENLİ DÜNYA	SÖZ: M. CEVDET ANDAY EZGİ: E. OKYAY
CİMBİZLİ ŞARKI	SÖZ: O. VELİ KANIK EZGİ: E. OKYAY
İSTANBUL TÜRKÜSÜ	SÖZ: O. VELİ KANIK EZGİ: E. OKYAY
GENÇLİK	SÖZ: N. HİKMET RAN EZGİ: E. OKYAY
MEMET	SÖZ: N. HİKMET RAN EZGİ: E. OKYAY
YOL TÜRKÜLERİNDEN	SÖZ: O. VELİ KANIK EZGİ: E. OKYAY
DAĞ	SÖZ: H. ÖZKAN EZGİ: E. OKYAY
19 MAYIS GENÇLİĞİN BAYRAMI	SÖZ VE EZGİ: E. OKYAY
SARIŞIN BİR KURDA BENZİYORDU	SÖZ: N. HİKMET RAN EZGİ: E. OKYAY

5. DR. ERDOĞAN OKYAY’IN TÜRK MÜZİK EĞİTİMİNE KATTIĞI YAZILI ESERLERİ

5.1. Okul Müzik Eğitimi

Erdoğan Okyay, 1969 yılında Türk müzik eğitimine önemli katkılarda bulunan bir kitap yayınlamıştır. Bu kitap, okul müziğini eğitsel olarak aktarmayı hedeflemiş ve içerisinde detaylı bir şekilde ele alınmış çocuk şarkılarını barındırmaktadır. Okyay, düzenlemelerini, bestelemelerini ve söz yazarlığını üstlendiği bu şarkıları çocuklara daha anlaşılır kılmak için eğitsel yazılarla desteklemiştir. Bu çalışma hem müzik öğretmenlerine hem de müzik öğrencilerine rehberlik etmeyi amaçlamıştır.

- “Dereden Tepeden” Çocuklar İçin Şarkılar

1973 yılında ilk basımı yapılmış olan çocuk şarkıları kitabıdır

-Mizojini

İngiliz yazar Jack Holland’ın yazdığı bu kitabı Erdoğan Okyay bu kitabı 2016 yılında Türkçeye çevirmiştir.

Sevda-Cenap And Vakfı tarafından yayımlanan kitapları:

Yazdığı Kitaplar:

- Ankara Devlet Konservatuvarı (1936)
- Ahmed Adnan Saygun’a Armağan
- İhsan Doğramacı ve Çağdaş Üniversite

- Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'na Armağan (Atatürk Devrimlerinin Simgesi)
- Hüseyin Avni Başman (Eğitimci ve Yazar)
- Eğitime Tutkulu Bir Besteci: Faik Canselen
- Johann Sebastian Bach: O bir dere değil, o bir deniz
- Nevit Kodallı: Türkülerden Oratoryoya
- Ferid Alnar: Longa'dan Konçertoya
- Cevat Memduh Altar: Müzik Eğitiminin Şovalyesi

Çevirisini Yaptığı Kitaplar:

- Beethoven'ın Yetkinlik Çağı
- W.A. Mozart Oluşumunun Romanı
- Mozart Viyana'da Olgunlaşmanın Romanı 2

Bu eserler, Erdoğan Okyay'ın müzik ve eğitim alanındaki derin bilgi birikimini ve katkılarını göstermektedir. Seveda Cenap And Müzik Vakfı'nın yayınları, Türk müziği ve eğitimi alanında önemli referans kaynaklarıdır.

6. SONUÇ

Cumhuriyetin ilanından sonra şekillenen ve önemli yapısal değişimlere uğrayan müzik eğitimi kurumları yıllar içerisinde bir taraftan memlekete önemli sanatçılar kazandırmaya diğer bir taraftan da o önemli sanatçıları eğitim kurumlarında yetiştirecek değerli eğitimciler yetiştirmeyi amaçlamışlardır. “Maarif Vekaleti Avrupa Sınavı” ile Almanya ve Fransa’da eğitim gören genç müzisyenlerin bir kısmı uluslararası tanınırlığa sahip virtüöz müzisyenler olmuş bir kısmı daha sonra Türk Beşleri diye anılan çok önemli besteciler ve enstrümanistler olarak öğrenci yetiştirmişlerdir. Bir kısım genç müzisyen ise öğrendiği bilgileri pedagojik olarak da geliştirerek müzik eğitimi alanında çok değerli öğretmenler yetiştirmişlerdir. Bu yetişen eğitimcilerden biri de Erdoğan Okyay’dır. Bu tezde Erdoğan Okyay’ın biyografisi, oğlu İskender Okyay ile görüşmelerden tanzim edilmiş olup, Darülelhan ile başlayan müzik eğitimi kurumlarının ayrılarak konservatuvar ve eğitim enstitülerinin kuruluşu ve gelişimi alanyazı kaynaklarından alınmıştır.

Erdoğan Okyay, yalnızca öğretmen yetiştiren kurumlarda öğretmenlik yapmakla kalmayıp, tüm bilgi birikimini ve yeni eğitim öğretim metodlarını, gelişmekte olan eğitim-öğretim tekniklerini sanatçı yetiştiren konservatuvarlara da aktarmayı hedeflemiştir. Uzun yıllar konservatuvarlarda dersler vererek ve idari görevlerde bulunarak eğitim çalışmalarına büyük katkılarda bulunmuştur.

Çocuk yaşlardan itibaren kişinin müzik ve şarkılarla büyümesi bireyin fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimlerine katkı sağlayan önemli faydalar sağlamaktadır. İlk dil becerilerini geliştirmede, sosyal hayatı anlama ve kavramada, kelime dağarcığını genişletmede ve elbette müzik kulağının gelişiminde çok önemli bir yer teşkil etmektedir. Söz ile müziğin uyumlu ve ritmik olarak yapılandığı çocuk şarkıları çocukların müziksel duyma becerilerini olumlu yönde ilerletir. Erdoğan Okyay’ın bestelediği çocuk şarkıları hem prozodi hem de müzik biçimi ve sadeliği açısından çocuk müzik eğitiminde çok önemli bir yere sahiptir. Müzik dili, yalın ve kolay öğrenilir biçimdedir. Bu sayede çocuklar Okyay’ın şarkılarını birkaç dinlemede öğrenir ve ezbere söylerler. Hem bireysel hem de eğitim kurumlarında nesillerdir öğretilen bu şarkılar bestecisinden çok isimleriyle ünlünen şarkılardır.

Gerek yurtiçinde gerekse yurtdışında sayısız makale, kitap ve çeviriler yapmış olan Dr. Erdoğan Okyay, sanatın, eğitimin ve bu alanları geliştirmeyi hedefleyen birçok kurumun içerisinde aktif olarak yer almış bir insandır. Sempozyumlar, kongreler, eğitim şuraları, dersler, vakıf çalışmaları, kitap çevirileri, çocuklar için televizyon ve radyo programları gibi sayısız çalışmayı 84 yıllık yaşamına sığdırmayı başarabilmiş, ömrünün son yıllarına kadar çalışmayı ve üretmeyi hiç bırakmamış bir müzik insanıdır.

KAYNAKLAR

- Altunya, N. (2006). *Gazi Eğitim Enstitüsü (1926-1980)*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayını.
- Atalay, A. (2021). *Erdoğan Okyay Işığt*. Ankara: Köşe Yazısı, <https://adnanatalay.com/index.php/erdogan-okyay/>
- Aydoğan, S. ve İlik, A. A. (2014). *Blokflüt ile Müzik Eğitimi*. (33. Baskı), Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Bayşu, N. (2018). *4+4+4 Sistemine Göre Ortaokullarda Müzik Dersinde Kullanılan Öğretmen El Kitaplarındayen Alan Şarkıların Eğitim Müziği Besteleme Teknikleri Bakımından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çakar, D. (2015). Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı (Cebeci'den Beşevler'e). *Sahne ve Müzik*, (1), 9-34.
- Çevik, D. B. ve Güven, E. (2011). İlköğretim Müzik Öğretmenlerinin Okul Şarkılarına Piyanoda Eşlik Yapabilme Konusuna İlişkin Görüşleri Üzerine Bir Çalışma. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(25), 86-98.
- Dereli, R. (2022). Cumhuriyet'in İlk Dönemlerinde Türk Müziğinin Eğitimi Adına Öğretmen Yetiştirme Kurumu: *Mûsikî Muallim Mektebi*. *Türk Müziği*, 2(1), 13-20. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10706674>
- Duman, R. ve Şahin, M. (2008). Cumhuriyetin Yapılanma Sürecinde Müzik Eğitimi. *ÇTTAD*, 7, 16-17.
- Erol, L. (2013). *Geleceğin Profesyonel Müzikçileri. Yetiştirme Modelleri ve Programları* (Sempozyum), Ankara: Sevdâ Cenap AND Müzik Vakfı
- Göher, F. (2006). *Türk ve Batı çocuk şarkılarının karşılaştırmalı analizi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Günay, N. (2017). Gazi Eğitim Enstitüsü'nden Gazi Eğitim Fakültesi'ne, Ankara, *Gazi Eğitim Fakültesi Yayınları*
- Kabataş, M. (2017). Çocuk Gelişimi Açısından Müzik Eğitiminin Çocuğa Kazanımları, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 153 Aralık 2017 Cilt 19 Sayı 2 (153-164)
- Kolukırık, K. (2016). Osmanlı Devleti'nde İlk Resmî Konservatuvar Olan Dârülelhandâ Derleme ve Yayım Faaliyetleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (35), 479-798. <https://doi.org/10.21563/sutad.187106>
- Megep (2007). *Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi*. Ankara: Müzik Albümü.

Okyay, E. (1969). *Okul Müzik Eğitimi*. Ankara: Üç Er Ofset Matbaacılık.

Okyay, E. (2023). *Dereden Tepeden*. Ankara: Müzed Yayınları.

Özdemir, M. Ç. ve Bastık, H. (2020). Orta Muallim Mektebi'nden Gazi Terbiye Enstitüsü'ne. *Öğretmen Eğitimi ve Öğretim*, 1(1), 1-13.

Tangülü, Z. ve Becerikli, S. (2020). Musiki Muallim Mektebi (1924-1937). *Asia Minor Studies*, 8(2), 458-466.

İnternet Kaynakları

GÜ. (2024). Gazi Eğitim Fakültesi Tarihçesi, Gazi Üniversitesi, (<https://gef.gazi.edu.tr/view/page/191519/tarihce>) (Erişim Tarihi: 02.06.24)

İÜ – OMAR. (2024). Darülelhan Tarihçesi, İstanbul Üniversitesi, Osmanlı Dönemi Müziği Uygulama Araştırma Merkezi, (www.osmanlimuzigi.istanbul.edu.tr/tr/content/darulelhan-tarihcesi/hakkında) (Erişim Tarihi: 02.06.24)

MEB – ADK. (2024). Hasanali Eğitime Katkıları, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara Devlet Konservatuvarı, (www.meb.gov.tr/meb/hasanali/egitimekatkilari/devlet_konservatuvar.htm) (Erişim Tarihi: 03.06.24)

SCA MÜZİK VAKFI. (2024). Ankara Devlet Konservatuvarı, Ankara Müzik Devrimi'nin Simge Kurumu, <https://www.andmuzikvakfi.com/ankara-muzik-devrimi-nin-simge-kurumu-ankara-devlet-konservatuvari-81> (Erişim Tarihi:20.06.24)

YÖK. (2020). Tarihsel Süreç İçerisinde Ülkemizde Müzik Eğitimi Veren Kurumlar Ve Geleceğe Bakış, Cumhuriyet Dönemi Müzik Öğretim Kurumları, *Yüksek Öğretim Kurumu Dergisi*, (www.yok.gov.tr/Dergi/dergipdf/yuksekogetim-sayi-17.pdf)

(Erişim Tarihi:20.06.24)